

บทที่ 5

สรุปผลการวิจัย อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

บทนี้เป็นการนำเสนอสรุปผลที่ได้จากการวิจัยทั้งหมด ตามคำถามของการวิจัยในแต่ละข้อ ซึ่งจะเป็นการวิเคราะห์ข้อมูลทั้งเชิงปริมาณและเชิงคุณภาพ และการนำวรรณกรรมที่ได้ทบทวนมาอภิปรายผลประกอบการตอบผลการวิจัย

5.1 สรุปผลการวิจัย

5.1.1 วัตถุประสงค์ของการวิจัย

ในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ ผู้วิจัยมีวัตถุประสงค์ของการวิจัย ดังนี้

- (1) เพื่อศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน
- (2) เพื่อศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย
- (3) เพื่อจัดทำ Online Education Resources เรื่องการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย

5.1.2 วิธีการดำเนินการวิจัย

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยร่วมระหว่างมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช (STOU) มหาวิทยาลัยเปิดแห่งสาธารณรัฐฟิลิปปินส์ (UPOU) มหาวิทยาลัยเปิดแห่งสาธารณรัฐสังคมนิยมเวียดนาม (HOU) และมหาวิทยาลัยเปิดแห่งสาธารณรัฐอินโดนีเซีย (UT) โดยมีการติดต่อประสานงานและประชุมร่วมกันผ่านระบบออนไลน์ โดยมีการประชุมร่วมกันในแต่ละช่วงของการวิจัย ดังนี้

- 1) การประสานงานร่วมกันระหว่างนักวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดทั้ง 4 แห่ง เพื่อทำความเข้าใจเบื้องต้นเกี่ยวกับขอบเขตการวิจัย ผ่านทางออนไลน์
- 2) แต่ละประเทศศึกษาจากวรรณกรรมและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และยกกร่างกรอบแนวคิดและข้อเสนอการวิจัย (ในขั้นตอนนี้ กรณีของมหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมมาธิราช เมื่อยกกร่างแล้วนำเสนอต่อสถาบันวิจัยและพัฒนาของมหาวิทยาลัย โดยยังไม่ผ่านขั้นตอนที่ 3 ขั้นตอนที่ถัดไป)
- 3) การประชุมร่วมกันระหว่างนักวิจัยของมหาวิทยาลัยเปิดทั้ง 4 แห่ง (แบบเผชิญหน้า) เพื่อปรับประเด็นต่าง ๆ ในข้อเสนอโครงการวิจัยให้สอดคล้องกัน เช่น ชื่อเรื่อง วัตถุประสงค์ กรอบแนวคิดการวิจัย ขอบเขตการวิจัย วิธีการวิจัย เครื่องมือการวิจัย ข้อมูลที่ใช้ในการวิจัย วิธีการเก็บข้อมูล และวิธีการวิเคราะห์ข้อมูล
- 4) นักวิจัยแต่ละประเทศนำประเด็นที่ได้จากการประชุมร่วมกันในข้อ (3) นำมาปรับแก้ให้สอดคล้องกัน
- 5) นักวิจัยแต่ละประเทศดำเนินการเก็บรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง
- 6) นักวิจัยแต่ละประเทศวิเคราะห์และสังเคราะห์ข้อมูลแต่ละประเทศ
- 7) นักวิจัยแต่ละประเทศจัดทำสรุปผลการวิจัยฉบับร่างที่ได้จากการศึกษา

8) การสัมมนาร่วมกันระหว่างนักวิจัยจากมหาวิทยาลัย 4 แห่ง เพื่อนำเสนอผลการวิจัยของแต่ละคณะ (นักวิจัยแต่ละประเทศ) (1 วัน) การแลกเปลี่ยนและระดมความคิดเห็น และประชุมร่วมกันเพื่อพิจารณาผลการวิจัยและร่างรายงานการวิจัย (1 วันครึ่ง)

9) นักวิจัยแต่ละประเทศดำเนินการปรับการนำเสนอรายงานวิจัยให้สอดคล้องกันตามผลที่ประชุมในข้อที่ (8)

10) นักวิจัยแต่ละประเทศจัดทำรายงานวิจัยฉบับสมบูรณ์

5.1.3 ขั้นตอนการดำเนินโครงการ

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยที่ใช้เป็นแบบผสมผสานทั้งเชิงคุณภาพโดยวิธีการสัมภาษณ์และเชิงปริมาณโดยแบบสอบถาม โดยมีขั้นตอน ดังนี้

1) รวบรวมข้อมูลทุติยภูมิและทบทวนวรรณกรรมที่เกี่ยวข้อง จากแหล่งข้อมูลต่าง ๆ เช่น ตำรา หนังสือ เอกสาร รายงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง และเว็บไซต์ของหน่วยงานภาครัฐ ผู้ประกอบการด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และสถานศึกษาของไทยที่สอนด้านการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม เพื่อนำข้อมูลที่ได้มาสร้างแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม แล้วนำแบบสัมภาษณ์และแบบสอบถาม ส่งให้ผู้เชี่ยวชาญพิจารณาและตรวจสอบความเที่ยงตรงตามเนื้อหา และความเหมาะสมของภาษาที่ใช้ เพื่อนำมาปรับปรุงแก้ไข เมื่อปรับปรุงแก้ไขแล้วจึงนำมาใช้เก็บข้อมูล

2) ติดต่อหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน สถาบันการศึกษา และรวบรวมข้อมูลที่เกี่ยวข้อง

3) สร้างเครื่องมือเพื่อเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพและเชิงปริมาณ เช่น แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม และแบบสอบถาม

4) ทำการสัมภาษณ์ผู้บริหารหรือผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชนท้องถิ่นที่มีส่วนเกี่ยวข้องกับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรม เพื่อศึกษาข้อมูลเชิงลึก และแจกแบบสอบถามผู้แทนจากหน่วยงานภาครัฐ ภาคเอกชน และภาคชุมชน และประชาชนในหมู่ 2 และ หมู่ 10 ที่อาศัยในเขตอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ตำบลเมืองเก่า อำเภอเมือง จังหวัดสุโขทัย เรื่องความคิดเห็นของการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของชุมชนที่สัมพันธ์กับการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

5) ทำการบันทึกภาพเพื่อจัดทำ Open Educational Resources เรื่องการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย

5.1.4 ผลการวิจัย

(1) ผลการศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว

ผลการวิจัยที่ตอบวัตถุประสงค์ข้อ 1 และข้อ 2 คือผลการศึกษาการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว แบ่งออกเป็น 2 ส่วน ดังนี้

(1.1) ผลการเก็บข้อมูลเชิงคุณภาพจากการสัมภาษณ์ผู้มีส่วนได้เสีย และการสนทนากลุ่มกับชุมชน โดยวิเคราะห์ข้อมูลแบบสามเส้าของผู้ให้ข้อมูล 3 กลุ่ม สังเคราะห์และสรุปสาระสำคัญการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนและการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า กรมศิลปากรกำหนดนโยบายและจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาเมืองโบราณสุโขทัยให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ เมื่อ พ.ศ. 2519 ซึ่งเป็นแผนงานสงวนรักษา อนุรักษ์ และซ่อมแซมมรดกทางศิลปวัฒนธรรมและพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคมและพัฒนาภูมิทัศน์โดยรอบอุทยาน อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้พัฒนา คูแล และอนุรักษ์โบราณสถานโดยได้รับความร่วมมือจากชุมชน โดยเน้นการอนุรักษ์และจัดการด้านกายภาพ ความเป็นระเบียบเรียบร้อย และรักษาความปลอดภัยในอุทยานฯ การจัดการอุทยานฯ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนในทางบวกและส่งผลดีต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม ดังแสดงในตารางที่ 5.1

ตารางที่ 5.1 สรุปผลการวิเคราะห์ข้อมูลจากการสัมภาษณ์

สาระหลัก	ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ภาคชุมชน
การวางแผนพัฒนาเพื่อการท่องเที่ยวและการนำไปประยุกต์ใช้	<p>- กรมศิลปากรกำหนดนโยบายและจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาเมืองโบราณสุโขทัยให้เป็นอุทยานประวัติศาสตร์ เมื่อพ.ศ. 2519 โดยดำเนินการสำรวจ ขุดแต่งบูรณะ และพัฒนาเมืองโบราณสุโขทัย ซึ่งเป็นแผนงานสงวนรักษา อนุรักษ์ และซ่อมแซมมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของกรมศิลปากรและพัฒนาให้เป็นประโยชน์ต่อเศรษฐกิจและสังคม และพัฒนาภูมิทัศน์โดยรอบอุทยาน</p> <p>- ภายหลังจากอุทยานประวัติศาสตร์ฯ ได้รับการรับรองเป็นมรดกโลก เมื่อปี พ.ศ. 2534 อุทยานฯ ได้กำหนดแนวทางการจัดการและมีการจัดระเบียบด้านต่าง ๆ ตามเงื่อนไขของคณะกรรมการมรดกโลกฯ เพิ่มขึ้น ซึ่งบางเรื่องเกิดผลกระทบวิถีชีวิตของชาวบ้านผู้ขาดความรู้และความเข้าใจในเงื่อนไขต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นจนเกิดความไม่เข้าใจและเกิดความไม่พอใจขึ้น</p>	<p>- อุทยานฯ ทำการดูแลรักษาอุทยานฯ ได้ดี ประสบความสำเร็จในระดับหนึ่ง แต่เน้นการดูแลโบราณสถานที่เป็นสิ่งปลูกสร้าง โดยอุทยานฯ มีการดูแลรักษาความสะอาด ความเป็นระเบียบเรียบร้อย ในอุทยานฯ รักษาความปลอดภัยได้ดี</p> <p>- หน่วยงานอื่นทำการส่งเสริมการท่องเที่ยวมากกว่า เช่น ททท. อพท. มีงบประมาณจัดกิจกรรมการท่องเที่ยว</p> <p>- อุทยานฯ ควรพัฒนาแนวคิดการท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์ต่อยอดในพื้นที่อุทยานให้กว้างขวางกว่าปัจจุบัน</p>	<p>- อุทยานฯ พัฒนาและดูแลอุทยานฯ โดยชุมชนช่วยปกป้องและอนุรักษ์โบราณสถาน แม้ไม่เห็นหรือเข้าใจผลประโยชน์ของพื้นที่อยู่อาศัยในการเป็นแหล่งมรดกโลก หากต้องการจัดกิจกรรมใดในพื้นที่อุทยานฯ ชุมชนสามารถขออนุญาตจากอุทยานฯ ได้</p>

สาระหลัก	ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ภาคชุมชน
การติดตามและประเมินผลการจัดการอุทยานฯ	<ul style="list-style-type: none"> - อุทยานฯ กำลังจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย พ.ศ. 2561-2565 แต่มีความล่าช้าในการจัดทำแผนซึ่งคาดว่าจะเสร็จในปี พ.ศ. 2563 และยังไม่ได้จัดสรรงบประมาณตามแผนแม่บทฯ - กรมศิลปากรไม่มีนโยบายการปฏิสัมพันธ์กับชุมชน ขึ้นอยู่กับนโยบายของผู้อำนวยการอุทยานฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - อุทยานฯ ยังใช้ประโยชน์อุทยานฯ ด้านการท่องเที่ยวน้อย ควรพัฒนาการท่องเที่ยวโดยใช้ประโยชน์ต่อยอดในพื้นที่อุทยานให้กว้างขวางกว่าปัจจุบัน ที่สร้างเป็นเส้นทางท่องเที่ยวได้อีก ---อุทยานฯ ควรมีการสื่อความหมายเพิ่มเติม และทำ QR Code 	<ul style="list-style-type: none"> - อุทยานฯ ประสบปัญหาบ้านเรือนชุมชนทับซ้อนกับเขตพื้นที่อุทยานฯ - ตามกฎหมายฯ หากมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือการก่อสร้างบ้านเรือนใหม่ในพื้นที่อุทยานฯ จะต้องขออนุญาตจากอุทยานฯ ก่อน - ชาวบ้านบางส่วนเดือดร้อนโดยเฉพาะชาวบ้านที่อยู่ในกำแพงเมือง
ผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการอุทยานฯ ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนในทางบวก เนื่องจากการท่องเที่ยวช่วยพัฒนาเศรษฐกิจของประเทศและช่วยสร้างรายได้เสริมให้แก่ชาวบ้าน - อุทยานฯ มีการจัดพื้นที่เพื่อให้ชาวบ้านได้ขายอาหารและของฝากหรือของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยวในเขตอุทยานฯ - ชาวบ้านมีการพัฒนาที่พักแรมโฮมสเตย์ โรงแรม รีสอร์ท เกสต์เฮาส์ ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก เพื่อรองรับความต้องการของนักท่องเที่ยวในชุมชน 	<ul style="list-style-type: none"> - อุทยานฯ เป็นแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกที่เป็นสินค้าท่องเที่ยวที่ขายได้ส่งผลดีต่อเศรษฐกิจชุมชน ดึงดูดนักท่องเที่ยวให้เข้ามาเที่ยวชมได้ ทำให้ชุมชนมีรายได้จากการให้บริการอำนวยความสะดวกแก่นักท่องเที่ยว เช่น งานโรงแรม ร้านอาหาร ร้านขายของที่ระลึก - ชุมชนมีการจัดนำเที่ยวตามเส้นทางท่องเที่ยวที่สร้างสรรค์ขึ้น โดยมีมัคคุเทศก์ท้องถิ่นนำชมและปราศรัยชาวบ้านเล่าเรื่องราวประวัติศาสตร์ของกรุงสุโขทัย 	<ul style="list-style-type: none"> - อุทยานฯ ช่วยให้ชาวบ้านมีเศรษฐกิจที่ดีขึ้น เช่น มีการจ้างงานชาวบ้านในการดูแลรักษาและซ่อมแซมบริเวณอุทยานฯ โดยรอบ - อุทยานฯ จัดพื้นที่ให้มีร้านอาหาร ร้านค้า ร้าน OTOP และที่พัก เพื่อรองรับนักท่องเที่ยวในพื้นที่โดยชาวบ้านเป็นผู้จัด เช่น โฮมสเตย์ - ชุมชนได้พัฒนาเส้นทางท่องเที่ยวและมีโอกาสนำนักท่องเที่ยวเข้าชมตามเส้นทางท่องเที่ยวเมืองสุโขทัยแบบรูจริง
ผลต่อความยั่งยืนของวัฒนธรรมและระบบนิเวศโดยรอบ	<ul style="list-style-type: none"> - การจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ส่งผลดีต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม กรมศิลปากรรับผิดชอบดูแลโบราณสถานเป็นหลัก - วัฒนธรรมจังหวัดรับผิดชอบดูแลวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ - อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องจัดกิจกรรมหรือเทศกาลประเพณี เช่น งานลอยกระทง ทุกปี และจัดงานแสดงมินิแสงเสียง (Mini Light & Sound Performance) 	<ul style="list-style-type: none"> - จังหวัดสุโขทัยร่วมกับหน่วยงานหลายภาคส่วนจัดงานเทศกาลลอยกระทงเป็นประจำทุกปีในเดือนพฤศจิกายน แต่กิจกรรมและเนื้อหาของงานไม่เคยเปลี่ยนแปลง ควรคิดริเริ่มวัฒนธรรมดั้งเดิมมาให้นักท่องเที่ยวได้ศึกษาและสัมผัส - การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยมีการจัดการแสดงมินิแสงเสียงเดือนละครึ่ง เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มให้แก่อุทยานฯ 	<ul style="list-style-type: none"> - ชาวบ้านร่วมกันรักษาวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่ทำลายวัฒนธรรม ดูแลรักษาโบราณสถาน เจดีย์ วัด ไม่นักท่องเที่ยวป็นปาย มีการจัดระเบียบร้านค้าต่าง ๆ บริเวณหน้าอุทยานฯ ปราศรัยชาวบ้านเป็นมัคคุเทศก์ท้องถิ่น เล่าเรื่องภูมิปัญญาท้องถิ่น - มีการตักบาตรสะพานบุญที่วัดตระพังทองทุกเช้า เวลา 6.20 น. - ชาวบ้านได้มีส่วนร่วมในงานลอยกระทงโดยจัดขบวนพาเหรด

สาระหลัก	ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ภาคชุมชน
<p>เครือข่ายของผู้มีส่วนได้เสีย เพื่อการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่</p>	<p>- อุทยานฯ มีเครือข่ายเป็นกลุ่มโบราณคดีของสำนักศิลปากรที่ 6</p> <p>- อพท. ได้ช่วยเหลือชุมชน เพื่อพัฒนาและส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยได้ตั้งชมรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองเก่า เช่น ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนเมืองเก่าสุโขทัย ชมรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่น ชมรมโฮมสเตย์ เป็นต้น</p>	<p>- ในระดับจังหวัดมีการก่อตั้งสภาอุตสาหกรรมการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย สมาชิกประกอบด้วย โรงแรม ร้านอาหาร ร้านของที่ระลึก และมีการจัดตั้งสมาคมท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัย ซึ่งมีการเชื่อมโยงระหว่างกัน</p> <p>- ในระดับชุมชนมีการจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยว โดยชุมชนเมืองเก่าสุโขทัย</p>	<p>- ชาวบ้านในชุมชนได้ก่อตั้งชมรมที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวในพื้นที่อำเภอเมืองเก่า เช่น ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเมืองเก่าสุโขทัย ชมรมพัฒนาเมืองเก่า ชมรมมัคคุเทศก์ท้องถิ่นแผ่นดินพระร่วง ชมรมกลุ่มโฮมสเตย์ ชมรมภาษา เป็นต้น</p> <p>- ชาวบ้านมีการจัดตั้งกลุ่มต่าง ๆ เช่น กลุ่มผักปลอดสารพิษ กลุ่มแกะสลักไม้ กลุ่มสังคโลก เป็นต้น</p> <p>- ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวฯ ยังเป็นสมาชิกของเครือข่ายการท่องเที่ยวต้นแบบของ อพท. ทั่วประเทศไทย</p>
<p>การแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม</p>	<p>อุทยานฯ ได้มีการกำหนดกฎและกติกการใช้ประโยชน์ในอุทยานฯ เพื่อกระจายผลประโยชน์ที่ตรวจสอบได้ มีการตั้งกองทุนกลุ่มต่าง ๆ โดยมีการจัดทำข้อตกลงร่วมกันในกลุ่ม มีการกำหนดข้อปฏิบัติของนักท่องเที่ยว</p>	<p>อุทยานฯ เปิดโอกาสให้ภาคีเครือข่ายภาคเอกชนเข้าไปใช้ประโยชน์อุทยานฯ โดยไม่ได้ปิดกั้นในการรับผลประโยชน์ โดยมีการพิจารณาโครงการต่าง ๆ ที่ภาคีนำเสนอ</p>	<p>แต่ละชมรมจะตั้งกฎระเบียบของชมรม เพื่อแบ่งปันผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม เพื่อป้องกันความขัดแย้งเรื่องผลประโยชน์ มีการจัดคิวหมุนเวียนนักท่องเที่ยวในการพักค้าง ในการรับบริการต่าง ๆ การเรียนรู้วัฒนธรรมและภูมิปัญญาท้องถิ่นจากกิจกรรม การท่องเที่ยว</p>
<p>- การได้รับความรู้</p> <p>- การอนุรักษ์มรดก</p> <p>- การสื่อสารข้อมูล</p>	<p>- อุทยานฯ ได้เปิดโอกาสให้ชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ในโบราณสถาน และมีการให้ข้อมูลชุมชนโดยเชิญชุมชนและเทศบาล มาประชุมเข้าร่วมงาน แต่ประชาชนควรมีโอกาสได้ร่วมแสดงความคิดเห็น และให้คำแนะนำในการจัดการอุทยานฯ</p> <p>แต่อำนาจในการตัดสินใจในการจัดการอุทยานฯ อยู่ที่กรมศิลปากร</p> <p>- กรมศิลปากรควรเปิดโอกาสให้เทศบาลเพราะมีหน้าที่ดูแล</p>	<p>- อุทยานฯ ทำหน้าที่ดูแลอนุรักษ์สถาปัตยกรรมโบราณสถาน พัฒนาปรับปรุงภูมิทัศน์ ให้เป็นไปตามกฎระเบียบข้อบังคับตามกฎหมายภาคเอกชนรับรู้ เข้าใจ และคอยปฏิบัติตาม และต้องขออนุญาตอุทยานฯ เมื่อต้องการจัดกิจกรรมในพื้นที่</p> <p>- อุทยานฯ ควรเปิดโอกาสให้ภาคเอกชนมีส่วนร่วมในการ</p>	<p>- อุทยานฯ เป็นผู้บริหารจัดการอุทยานฯ เอง ชุมชนไม่ได้มีส่วนร่วม แต่ชุมชนขาดความรู้และความเข้าใจในการอนุรักษ์โบราณสถาน คงจัดการเองไม่ได้ ชุมชนให้ความร่วมมือกับอุทยานฯ และหน่วยงานภาครัฐ</p> <p>- ชาวบ้านได้รับความรู้และความเข้าใจในคุณค่าของอุทยานฯ เป็นอย่างดี แต่ชาวบ้านเข้าอุทยานฯ ต้องเสียค่าเข้าชม</p>

สาระหลัก	ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ภาคชุมชน
	ประชาชนในพื้นที่ภายใต้ขอบเขตของการปกครอง ซึ่งน่าจะปรับตัวเข้าหากันได้ เพราะหากชุมชนมีส่วนร่วมมากเกินไปอาจส่งผลเสีย เช่น การแฝงโฆษณา หรือการขายสินค้า/บริการ ที่อาจรบกวนนักท่องเที่ยว	จัดการอุทยานฯ เพื่ออนุรักษ์โบราณสถานและศิลปวัฒนธรรม และมีการให้ข้อมูลเอกชนโดยเชิญเอกชนมาประชุมปรึกษาหารือด้วย	- อุทยานฯ จัดประชุมให้ความรู้เรื่องการก่อสร้างบ้านเรือน ห้ามรื้อกล้าโบราณสถาน มิฉะนั้นจะถูกยึดคืน
- การให้คำปรึกษาหารือ - การให้คำแนะนำ - การเป็นหุ้นส่วน - การเจรจาต่อรอง - การจัดการตนเอง	- ตัวอย่างกิจกรรมที่จัดร่วมกัน เช่น จังหวัด อุทยานฯ ททท. และภาคเอกชน ได้ร่วมกันจัดงานลอยกระทง จัดตลาดทำน้ำรับเสด็จเพื่อให้ชาวบ้านขายของอยู่แล้วในทุกวันเสาร์ จัดการแสดงมินิแสงเสียง เป็นต้น - กรมศิลปากรกำลังร่างพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ศิลปวัตถุฉบับใหม่ ซึ่งจะเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโบราณสถานมากขึ้น - ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานฯ ประชาชนได้รับความรู้จากอุทยานฯ เรื่องการดำเนินงานทางโบราณคดีของสุโขทัย ประวัติศาสตร์พื้นฐาน และประชาชนได้รับความรู้จากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมการท่องเที่ยว ททท. และ อพท. ในเรื่องคุณค่าและความสำคัญของอุทยาน - อุทยานฯ ได้ดำเนินการให้ประชาชนได้รับรู้ว่าอุทยานฯ ได้ดูแลและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของสุโขทัย และมีการให้ข้อมูลแก่ประชาชนในชุมชน เช่น การจัดทำ Facebook ของอุทยานฯ - กรมศิลปากรมีนโยบายในการอนุรักษ์พื้นที่อุทยานฯ แต่ไม่มีนโยบายในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของประชาชน จึงเป็นอำนาจและดุลยพินิจของหัวหน้าอุทยานฯ	- อุทยานฯ ยังไม่มีนโยบายชัดเจนในการให้บริการสิ่งอำนวยความสะดวกผู้ประกอบการภาคเอกชนต้องตัดสินใจเองคิดเองทำเอง - ประชาชนมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานฯ ประชาชนได้รับความรู้จากอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง - อุทยานฯ ได้ดำเนินการให้ประชาชนได้รับรู้ว่าอุทยานฯ ได้ดูแลและอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรมของสุโขทัย - ประชาชนมีโอกาสได้ร่วมให้ความเห็นและคำปรึกษาหารือในประเด็นเกี่ยวกับสังคม โดยอุทยานฯ ได้เชิญภาคีต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง เช่น การจัดงานเทศกาลประเพณีต่างๆ แต่งานอนุรักษ์และจัดการเป็นหน้าที่ของอุทยานและคงไม่มีการปรึกษาหารือกับชุมชน และไม่มีการจัดประชาพิจารณ์ที่เกี่ยวข้อง - อุทยานฯ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วม แต่ไม่มีเจ้าหน้าที่และอิสระในการตัดสินใจ และไม่ได้รับมอบอำนาจการตัดสินใจในเรื่องใด ๆ อำนาจการตัดสินใจอยู่ที่อุทยานฯ	- เทศบาลปกครองชุมชนในพื้นที่จะเชิญอุทยานเข้าร่วมกับจัดการที่ดินที่จะปลูกสร้างบ้าน การขอแบบปลูกบ้านของชุมชนต้องขออนุญาตอุทยานฯ ก่อน ไม่ว่าจะเป็นการรื้อถอนเพื่อก่อสร้างใหม่ หรือก่อสร้างใหม่ หรือการทาสีบ้าน - ประชาชนมีโอกาสได้ร่วมให้ความเห็นบ้าง แต่ไม่มีอำนาจในการตัดสินใจเกี่ยวกับการจัดการอุทยานฯ แต่สามารถขออนุญาตจัดกิจกรรมในอุทยานฯ - อุทยานฯ มีการให้ข้อมูลแก่ประชาชนในชุมชน แต่ไม่มีการรับฟังความคิดเห็นของประชาชน และไม่มีการจัดประชาพิจารณ์ที่เกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์และการจัดการอุทยานฯ และอุทยานฯ จะเรียกประชุมกับชุมชนปีละ 2 ครั้ง อาจเป็นลักษณะประชุมกับตัวแทนชุมชนเท่านั้น เช่น ประธานชุมชน สมาชิกสภาเทศบาล ผู้ใหญ่บ้าน เป็นต้น เพื่อพิจารณาว่าอุทยานฯ กับชาวบ้านจะอยู่ร่วมกันได้อย่างไร - อุทยานฯ เปิดโอกาสให้ประชาชนเข้าไปมีส่วนร่วมบ้าง แต่ไม่มีอิสระในการตัดสินใจ และไม่ได้รับมอบอำนาจการตัดสินใจในเรื่องใด ๆ เพราะไม่ถูกต้องตามกฎหมาย แต่ชุมชนไม่ได้คาดหวังมาก

สาระหลัก	ภาครัฐ	ภาคเอกชน	ภาคชุมชน
	- ประชาชนมีโอกาสได้ร่วมแสดงความคิดเห็น ให้คำแนะนำ แต่อำนาจในการตัดสินใจในการจัดการอุทยานฯ อยู่ที่กรมศิลปากร		แต่อยากให้มีการพูดคุยกันบ้าง เพื่อปรับมุมมองเข้าหากัน มีส่วนร่วมมากขึ้นและได้รับการมอบอำนาจบ้าง แต่ชุมชนไม่ได้ต้องการให้เปลี่ยนกฎหมาย

(1.2) ผลการตอบแบบสอบถามและการวิเคราะห์ข้อมูลเชิงปริมาณ

ตอนที่ 1 ลักษณะทั่วไปของผู้ตอบแบบสอบถาม

ผลการวิเคราะห์ข้อมูลทั่วไปโดยการหาจำนวนและร้อยละของผู้ตอบแบบสอบถาม พบว่าผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง (ร้อยละ 62.50) มากกว่าเพศชาย (ร้อยละ 37.50) ส่วนใหญ่มีอายุระหว่าง 41-50 ปี (ร้อยละ 32.70) ด้านการศึกษา ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่มีระดับการศึกษาในระดับมัธยมศึกษา (ร้อยละ 31.70) และปริญญาตรี (ร้อยละ 28.90) ด้านอาชีพ ผู้ตอบแบบสอบถามส่วนใหญ่ประกอบอาชีพข้าราชการ (ร้อยละ 24.00) พนักงานเอกชน (ร้อยละ 22.10) และเกษตรกร (ร้อยละ 26.00)

ตอนที่ 2 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับมาก ($M = 3.72$) และมีค่าเฉลี่ยรายด้านเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ระดับมากคือ อุทยานฯ มีการอนุรักษ์และฟื้นฟูมรดกทางวัฒนธรรม ($M = 4.09$) อุทยานฯ มีการจัดกิจกรรมในการส่งเสริมการท่องเที่ยว ($M = 4.01$) การจัดการอุทยานฯ ทำให้มีการสืบทอดประเพณีและวัฒนธรรมในชุมชนอย่างยั่งยืน ($M = 3.97$) การจัดการอุทยานฯ ทำให้นักท่องเที่ยวได้รับประสบการณ์ที่เป็นแก่นแท้ของแหล่งท่องเที่ยว ($M = 3.86$) อุทยานฯ มีการวางแผน วางกฎระเบียบข้อบังคับ และจัดทำแผนพัฒนาอุทยานฯ เพื่อการท่องเที่ยว ($M = 3.82$) อุทยานฯ มีมาตรการในการควบคุมมาตรฐานด้านการท่องเที่ยว ($M = 3.81$) อุทยานฯ มีการปฏิบัติตามแผนพัฒนาอุทยานฯ เพื่อการท่องเที่ยว ($M = 3.78$) การจัดการอุทยานฯ ช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชน ($M = 3.76$) อุทยานฯ ช่วยสร้างงานและการมีอาชีพเสริมให้ชุมชน ($M = 3.76$) การจัดการอุทยานฯ ทำให้เกิดความยั่งยืนของระบบนิเวศโดยรอบ ($M = 3.73$) การจัดการอุทยานฯ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจที่ดีขึ้นของพื้นที่ ($M = 3.70$) อุทยานฯ มีการค้นหาปัญหาและวิเคราะห์ประเด็นปัญหาการจัดการอุทยานฯ ที่เกิดขึ้น ($M = 3.67$) อุทยานฯ มีการติดตามและประเมินผลการปฏิบัติงานและผลกระทบตามแผนพัฒนาอุทยานฯ เพื่อการท่องเที่ยว ($M = 3.65$) การจัดการอุทยานฯ ทำให้ประชาชนในชุมชนมีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น ($M = 3.60$) อุทยานฯ มีการตัดสินใจในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้น ($M = 3.57$) และอุทยานฯ สนับสนุนพัฒนาศักยภาพของคนในชุมชนโดยการเพิ่มความรู้และทักษะในด้านการจัดการและการอนุรักษ์ฟื้นฟูทรัพยากรการท่องเที่ยวและสิ่งแวดล้อม ($M = 3.51$) ตามลำดับ และระดับปานกลาง คือ การจัดการอุทยานฯ

ทำให้มีการแบ่งปันผลประโยชน์ที่เป็นธรรมระหว่างชุมชนและผู้มีส่วนได้เสีย ($M = 3.40$) และอุทยานฯ สนับสนุนการจัดตั้งข่ายความร่วมมือของผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานฯ ในรูปแบบองค์กรหรือคณะกรรมการระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น โดยให้องค์กรมีขอบเขตความสามารถในการตัดสินใจและดำเนินการอย่างอิสระภายใต้กรอบที่ตอบสนองความจำเป็นในการจัดการแต่ละระดับ ($M = 3.32$) ตามลำดับ

ตอนที่ 3 ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยว

ผลการวิเคราะห์ความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว พบว่า ผู้ตอบแบบสอบถามมีระดับความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ($M = 3.21$) และมีค่าเฉลี่ยเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อย ดังนี้ ระดับมาก คือ ประชาชนในชุมชนได้รับรู้ว่ามีมรดกทางวัฒนธรรมได้รับการดูแลและอนุรักษ์จากภาครัฐ ($M = 3.80$) ประชาชนในชุมชนได้รับความรู้จากภาครัฐในเรื่องคุณค่าและความสำคัญของอุทยานฯ เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม ($M = 3.62$) ภาครัฐมีการรับฟังความคิดเห็นด้านการจัดการอุทยานฯ ของประชาชนในชุมชน ($M = 3.49$) ภาครัฐมีการให้ข้อมูลด้านการจัดการอุทยานฯ แก่ประชาชนในชุมชน ($M = 3.48$) และภาครัฐมีการอธิบายให้ชุมชนเข้าใจถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานฯ ($M = 3.44$) ตามลำดับ ระดับปานกลาง คือ ประชาชนในชุมชนมีโอกาสได้ร่วมให้ความเห็นและให้คำปรึกษาหารือ ($M = 3.34$) ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแลกเปลี่ยนข้อมูลประเด็นปัญหาเพื่อวางแผนรายละเอียดโครงการ ($M = 3.20$) ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการแสดงความคิดเห็น คำแนะนำ และมีอำนาจร่วมกันในการตัดสินใจ ($M = 3.20$) ประชาชนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนกับหน่วยงานที่รับผิดชอบเพื่อนำไปสู่การมีอำนาจร่วมกันในการตัดสินใจ ($M = 2.98$) และประชาชนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม เจรจาต่อรอง และมีอิสระในการตัดสินใจ ($M = 2.74$) และระดับน้อย คือ ประชาชนในชุมชนได้รับมอบอำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง ($M = 2.60$) และประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานฯ ด้วยตนเองอย่างสูงสุด ($M = 2.59$) และ ตามลำดับ

ตอนที่ 4 ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ระหว่างการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยกับการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

ผลการวิเคราะห์ความสัมพันธ์ฯ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยระดับการไม่มีส่วนร่วมหรือการสื่อสารทางเดียว (ข้อ 1-4) และระดับการให้ข้อมูลความคิดเห็นหรือการสื่อสารสองทาง (ข้อ 5-8) มีทิศทางในทางบวกและมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับปานกลาง ($r = .585, .548$) ตามลำดับ ขณะที่ระดับการให้อำนาจตัดสินใจหรือการมอบอำนาจให้จัดการด้วยตนเอง (ข้อ 9-12) มีทิศทางในทางบวกและมีความสัมพันธ์อยู่ในระดับค่อนข้างต่ำ ($r = .331$) กล่าวโดยสรุป ความสัมพันธ์ระหว่างการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการ

ท่องเที่ยวเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวม มีความสัมพันธ์ในทิศทางบวกในระดับปานกลาง ($r = .526$)

(2) ผลการจัดทำ Open Educational Resources เรื่องการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย

คณะวิจัยได้ออกแบบสื่อ Open Educational Resources จากผลการวิจัยเป็นรายการเรื่อง Sustainable Heritage Tourism Management and Community Involvement of Sukhothai Historical Park, Thailand มีระยะเวลาประมาณ 20 นาที รายละเอียดแสดงในภาคผนวก

5.2 อภิปรายผล

ผลการวิจัยนำมาอภิปรายผลตามวัตถุประสงค์ของการวิจัยได้ดังนี้

5.2.1 การจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

(1) ความสำเร็จในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยมีความสำเร็จในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน เกิดจากการที่หน่วยงานภาครัฐ ซึ่งมีกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานสำคัญในการทำหน้าที่กำหนดนโยบายและจัดทำแผนแม่บทเพื่อพัฒนาเมืองโบราณสุโขทัย และภายหลังจากได้รับการรับรองเป็นมรดกโลกอุทยานฯ มีการกำหนดแนวทางการจัดการและมีการจัดระเบียบด้านต่าง ๆ ตามเงื่อนไขที่คณะกรรมการมรดกโลกฯ เพิ่มขึ้น โดยมีหน่วยงานภาครัฐจัดสรรงบประมาณและบุคลากรสนับสนุนการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งสอดคล้องกับแนวคิดพื้นฐานของระบบการจัดการมรดกวัฒนธรรมของ UNESCO (2013) และสมาคมอิโคโมสไทย (2562) ที่ระบุว่า การดูแลรักษาเพื่อให้มรดกวัฒนธรรมทรงคุณค่าไว้ แหล่งมรดกวัฒนธรรมที่เกี่ยวข้องแต่ละแหล่งจำเป็นต้องมีการป้องกัน สงวนรักษา บูรณะ ปฏิสังขรณ์ หรือประยุกต์ โดยการอนุรักษ์มรดกดังกล่าวจะมีวิธีการในระดับที่แตกต่างกันไปตามสถานการณ์ และปัจจัยที่เกี่ยวข้องในแต่ละกรณี การจัดการอาจใช้วิธีการใดวิธีการหนึ่ง หรือหลายวิธีร่วมกันที่ก่อให้เกิดการอนุรักษ์ เพื่อรื้อฟื้นและฟื้นฟูให้สามารถนำวัฒนธรรมอันเป็นมรดกอันล้ำค่ากลับมาใช้ประโยชน์ และเกิดการสืบสานอยู่ต่อไป ซึ่งการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นจำเป็นต้องอาศัยหน่วยงานทุกภาคส่วนร่วมมือกันในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นต้องตระหนักถึงความสำคัญและคุณค่าของวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิม (นงลักษณ์ โพธิ์ไพจิตร ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และจิระวัฒน์ อนุวิชานนท์, 2555) ซึ่งในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชชนาลัย-กำแพงเพชร มีอพท. 4 (สำนักงานพื้นที่พิเศษ 4) ทำหน้าที่ในการดำเนินการร่วมกับหน่วยงานที่เกี่ยวข้องด้านการท่องเที่ยว เช่น การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย สำนักงานท่องเที่ยวจังหวัดและกีฬา ผู้ประกอบการท่องเที่ยว ตลอดจนประสานงานกับหน่วยงานทั้งในระดับประเทศ ระดับจังหวัด และระดับชุมชน เพื่อสร้างสรรค์กิจกรรมการท่องเที่ยวภายในอุทยานฯ ทำให้อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยประสบความสำเร็จ ในการสร้างชื่อเสียงในการเป็นแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกที่สำคัญของไทย ซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ และเป็นสถานที่จัดกิจกรรมท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ เช่น การเผาเทียนเล่นไฟ การแสดงแสงเสียง และการจัดตลาดย้อนยุคโบราณ ซึ่งได้รับความนิยมจากนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ซึ่งสอดคล้องกับผลงานวิจัยของ ธาวิษ ถนอมจิตร (2560) ที่พบว่า นักท่องเที่ยวชาวไทยและชาวต่างประเทศมีความพึงพอใจต่อทรัพยากรการ

ท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และต้องการให้มีการพัฒนาด้านสิ่งดึงดูดใจ ด้านสินค้าที่ระลึก ด้านสิ่งอำนวยความสะดวก ด้านอาหาร และด้านข้อมูลข่าวสาร ตามลำดับ

อย่างไรก็ตาม เกษียร วรศิริ และอุษณีย์ เสวกวัชร (2561) มีข้อสังเกตว่าการบริหารงานของภาครัฐในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกมักมีความขัดแย้งทางกฎหมายและข้อบังคับจากหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับจังหวัด และความรับผิดชอบที่ทับซ้อนกันนี้มักส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานในการให้บริการและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก ดังนั้น เพื่อความสำเร็จในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย-ศรีสัชนาลัย-กำแพงเพชรมีการจัดตั้งคณะกรรมการการท่องเที่ยวประจำเขตพัฒนาการท่องเที่ยวมรดกโลก มีหน้าที่ในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกเชื่อมโยงท่องเที่ยวอาเซียน ซึ่งผู้ว่าราชการจังหวัดเป็นประธานเขตพัฒนามรดกโลกด้านวัฒนธรรม และมีกรรมการประกอบด้วยวัฒนธรรมจังหวัดสุโขทัย หอการค้าจังหวัด อพท. และท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุโขทัยเป็นเลขานุการ โดย พ.ศ. 2562 ได้รับความพัฒนาการท่องเที่ยวจังหวัดสุโขทัยรวม 57 ล้านบาท จากสำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬาจังหวัดสุโขทัย อพท. และกรมททลวง ด้านชุมชนมีการจัดตั้งชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวโดยชุมชนเมืองเก่าสุโขทัย เพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในชุมชนเมืองเก่าสุโขทัยอย่างมีเป้าหมาย มีการส่งเสริมประชาสัมพันธ์ชาวบ้าน และพัฒนาเส้นทางการท่องเที่ยวโดยชุมชน และทุกปี อพท. จะมีการประเมินผลการดำเนินงาน มีการวิเคราะห์จุดแข็งและจุดอ่อนของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว ตลอดจนมีหน่วยงานต่าง ๆ ช่วยส่งเสริมและให้ความรู้แก่ชุมชน อาทิ ส่งเสริมให้ผู้สูงอายุและเยาวชนสามารถมีส่วนร่วมในการท่องเที่ยว เช่น การเป็นผู้เล่าเรื่องราวความเป็นมาของชุมชน มีคฤหาสน์ที่ท้องถิ่น และมีคฤหาสน์น้อย เป็นต้น จากรายละเอียดข้างต้นจะเห็นว่าเครือข่ายท่องเที่ยวสุโขทัยที่ทำให้กิจกรรมส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดสุโขทัยเกิดความสำเร็จในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนที่สำคัญประการหนึ่ง คือ ความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวและกิจกรรมต่าง ๆ ระหว่างหน่วยงานทั้งภาครัฐ เอกชน และชุมชนซึ่งเป็นเจ้าของแหล่งท่องเที่ยว โดยการสร้างความรู้สึกเป็นเจ้าของและการรับรู้ทางวัฒนธรรมได้รับการปลูกฝังอย่างต่อเนื่องในกิจกรรมในชีวิตประจำวันและปลูกฝังให้เกิดการมีส่วนร่วมในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน (Sae-Wang, 2017)

(2) ปัญหาของการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

การจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในฐานะมรดกโลกได้สร้างชื่อเสียงในฐานะแหล่งท่องเที่ยวสำคัญของไทยและส่งผลกระทบต่อเศรษฐกิจ และสังคมในบริเวณพื้นที่โดยรอบอุทยานฯ ในเชิงประจักษ์แล้ว แต่ภายใต้การจัดการดังกล่าว พบว่า ปัญหาในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ส่วนใหญ่เกิดจาก แนวทางการปฏิบัติงานของหน่วยงานภาครัฐที่ให้ความสำคัญกับแผนงานที่เน้นการสงวนรักษา อนุรักษ์ และซ่อมแซมมรดกทางศิลปวัฒนธรรมของโบราณสถาน แต่ขาดแนวคิดการพัฒนาด้านการท่องเที่ยวเพื่อใช้ประโยชน์ในการต่อยอดเชิงเศรษฐกิจ ซึ่งหน่วยงานภาครัฐ โดยเฉพาะองค์การปกครองส่วนท้องถิ่น (อปท.) ควรให้ความสำคัญในการเรียนรู้ และทำความเข้าใจในการมีส่วนร่วม เพราะอปท. เป็นหน่วยงานหลักในพื้นที่ซึ่งเป็นมรดกโลก ดังนั้น การพัฒนามรดกโลกจึงเป็นหน้าที่ของอปท. ที่จะต้องประสานความร่วมมือกับกรมศิลปากร และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องเพื่อให้เกิดการทำงานในทิศทางเดียวกันและสอดคล้องกัน

โดยไม่ก่อให้เกิดผลกระทบด้านลบจากการพัฒนามรดกโลก ตลอดจนเปิดโอกาสให้ภาคประชาชนเข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุน ติดตาม และตรวจสอบการดำเนินงานของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง (อารักษ์ ชัยมงคล, 2553)

ถึงแม้ว่าการพัฒนาอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยจะมีการจัดตั้งคณะกรรมการจากบุคคลภาครัฐ เอกชน และชุมชน แต่พบว่า ผู้ที่มีหน้าที่ดูแลอุทยานเป็นหลัก คือ หน่วยงานภาครัฐที่บริหารจัดการอุทยานฯ ยังมีความกังวลเรื่องซึ่งเป็นหน้าที่รับผิดชอบหลักคือ การอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ และเกรงว่าจะมีการกระทำอันก่อให้เกิดผลเสียต่ออุทยานฯ ขณะที่ชาวบ้านบางส่วนยังขาดความรู้และความเข้าใจในการอนุรักษ์โบราณสถาน ซึ่งปัญหาและอุปสรรคที่ส่งผลต่อการอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์ด้านสังคมและวัฒนธรรมที่สำคัญมาก ควรเกิดจากทัศนคติและจิตสำนึกร่วมของชุมชน ซึ่งประชาชนส่วนใหญ่ทราบถึงความสำคัญทางประวัติศาสตร์ แต่ยังไม่เห็นถึงคุณค่า (วนาลี ศักดิ์สุริยผดุง และคณะ, 2555) ขณะที่นักอักษรศาสตร์ ศิริวรรณ เสรีรัตน์ และจิระวัฒน์ อนุวิชานนท์ (2555) เสนอแนะว่าการพัฒนาการท่องเที่ยวต้องมีการอนุรักษ์และส่งเสริมวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมของท้องถิ่นที่ต้องอาศัยความร่วมมือของทุกภาคส่วนในการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง โดยเฉพาะคนในท้องถิ่นต้องตระหนักถึงความสำคัญของวัฒนธรรมประเพณีดั้งเดิมซึ่งมีคุณค่าทางประวัติศาสตร์ ซึ่งชาติรี มหันตรัตน์ นรินทร์ อุ่นแก้ว สิริพัฒน์ ลากิจิตร และสุพจน์ บุญวิเศษ (2559) ได้เสนอแนะว่าการบริหารจัดการมรดกโลก นอกจากใช้กฎหมายและระเบียบที่เกี่ยวข้องแล้ว ควรมีมาตรการสร้างแรงจูงใจเพื่อสนับสนุนให้เกิดการอนุรักษ์ที่เหมาะสมและมีความสอดคล้องกับสภาพแวดล้อมและทันต่อสถานการณ์ภายใต้การบูรณาการแผนงานและกิจกรรมร่วมกัน นอกจากนี้ปัญหาเรื่องสิทธิ์ของที่ดินบ้านเรือนชุมชนทับซ้อนกับเขตพื้นที่อุทยานฯ ยังคงเป็นปัญหาที่ทั้งสองฝ่ายยังไม่สามารถปรับความเข้าใจและยอมรับในระเบียบ ซึ่งตามกฎหมายฯ หากมีการปรับปรุงเปลี่ยนแปลงหรือการก่อสร้างบ้านเรือนใหม่ในพื้นที่อุทยานฯ จะต้องขออนุญาตจากอุทยานฯ ก่อน และเงื่อนไขนี้ทำให้ชาวบ้านบางส่วนเดือดร้อน โดยเฉพาะผู้ที่อาศัยอยู่ในบริเวณกำแพงเมือง

(3) การจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่

อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ในทางบวก เนื่องจากการท่องเที่ยวช่วยพัฒนาเศรษฐกิจและช่วยสร้างรายได้เสริมให้แก่ชาวบ้าน โดยภายในบริเวณอุทยานฯ มีการจัดพื้นที่เพื่อให้ชาวบ้านได้ขายอาหารและของฝากหรือของที่ระลึกแก่นักท่องเที่ยว และภายนอกอุทยานมีการพัฒนาที่พักแรม โฮมสเตย์ของชาวบ้าน โรงแรม รีสอร์ท และเกสต์เฮาส์ของเอกชนรวมทั้งมีร้านอาหารจำนวนมากในพื้นที่ตำบลเมืองเก่าในเวลาเดียวกันอุทยานฯ ยังมีการจ้างงานให้ชาวบ้านในชุมชนโดยรอบเป็นลูกจ้างทำหน้าที่ดูแลรักษาบริเวณอุทยานฯ โดยรอบ รักษาความสะอาด กำจัดวัชพืช ลอกตระพัง และเก็บขยะ และในการจัดกิจกรรมหรือเทศกาลประเพณีซึ่งจัดเป็นประจำทุกปี เช่น งานเผาเทียนเล่นไฟ (ลอยกระทง) งานแสดงแสงเสียง นอกจากนั้นหน่วยงานที่เกี่ยวข้องยังเข้ามาช่วยชุมชนในการออกแบบกิจกรรมสร้างสรรค์เพื่อสร้างประสบการณ์เรียนรู้ให้กับนักท่องเที่ยว เช่น การเรียนปั้นพระพิมพ์ การเรียนเขียนลายสังคโลก การเล่าเรื่องราว 700 ปีตั้งแต่ก่อตั้งกรุงสุโขทัย ตลอดจนความเป็นมาในการนำเสนอพุทธศิลปะของพระพุทธรูปสมัยสุโขทัยที่มีใบหน้าอัมเมม โดยกิจกรรมเหล่านี้นักท่องเที่ยวต้องจ่ายค่ากิจกรรมการเรียนรู้ ประมาณ 200-800 บาทต่อครั้ง ทำให้ชุมชนบางส่วนมีทั้งรายได้หลักและรายได้เสริมจากธุรกิจ

ที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยว จึงกล่าวได้ว่า การจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยในฐานะเป็นแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก แห่งหนึ่งในประเทศไทย สามารถสร้างรายได้ และส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจของชุมชนในพื้นที่ (ภูวเดช สิ้นทับศาล และพระครูสุธีคัมภีร์ญาณ, 2561) ซึ่งสอดคล้องกับ Li and Hunter (2015) ที่กล่าวว่า การท่องเที่ยวเชิงมรดกอย่างยั่งยืนก่อให้เกิดความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ และการแบ่งปันต้นทุนและผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม ดังนั้น การจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยจึงควรเน้นการจัดการที่ส่งเสริมให้ชุมชนมีการจัดตั้งองค์กรระดับท้องถิ่นที่แบ่งหน้าที่ความรับผิดชอบเป็นฝ่ายต่าง ๆ เช่น การตั้งกฎ กติกา เพื่อกระจายผลประโยชน์อย่างเป็นธรรมและตรวจสอบได้ โดยมีการจัดตั้งกองทุนกลุ่ม กำหนดข้อตกลงร่วมกันในกลุ่มและหาแนวทางเพื่อเป็นข้อปฏิบัติสำหรับนักท่องเที่ยว

(4) การจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของวัฒนธรรมและระบบนิเวศโดยรอบ

การจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยมีกรมศิลปากรเป็นหน่วยงานหลักในการรับผิดชอบดูแลโบราณสถานเป็นหลัก ขณะที่ฝ่ายวัฒนธรรมจังหวัดรับผิดชอบดูแลวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้ การจัดการอุทยานประวัติศาสตร์ที่ผ่านมาส่งผลต่อการอนุรักษ์และฟื้นฟูวัฒนธรรม โดยอาศัยวัฒนธรรมของชาวบ้านรวมประสมผสานก่อเป็นวัฒนธรรมร่วมสมัย ที่แสดงออกผ่านการแต่งกายด้วยผ้าพื้นเมือง กิจกรรมตักบาตรรับอรุณ และกิจกรรมการเรียนรู้ศิลปะท้องถิ่นร่วมกันระหว่างชาวบ้าน หน่วยงานภาครัฐและเอกชน โดยสืบสานวัฒนธรรมประเพณีอันเก่าแก่และมีชื่อเสียง ซึ่งเป็นความร่วมมือระหว่างส่วนจังหวัดสุโขทัย การท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย และหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะวิทยาลัยนาฏศิลป์ซึ่งเป็นหน่วยงานหลักในการจัดการแสดงในงานแสงเสียง (Light & Sound Performance) ที่เป็นการแสดงการเล่าเรื่องเมืองสุโขทัยที่จัดแสดงในวันลอยกระทง ประเพณี และวัฒนธรรมในเขตพื้นที่อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยส่งผลกระทบต่อความยั่งยืนของท้องถิ่นและระบบนิเวศโดยรอบชุมชน ซึ่งกระบวนการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อคุ้มครองมรดกวัฒนธรรมเพื่อดำรงคุณค่าไว้ต้องมีการสร้างความเข้าใจและทำให้เกิดความตระหนักในสำคัญทางวัฒนธรรม โดยคำนึงถึงความสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพการณ์ของสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป ซึ่งกรมศิลปากรซึ่งมีหน้าที่หลักในการดูแลรักษาเพื่อให้มรดกวัฒนธรรมทรงคุณค่าไว้ ตลอดจนสงวนรักษา บุรณะ ปฏิสังขรณ์ และประยุกต์การใช้สอย ตามระดับและวิธีการที่เหมาะสม (สมาคมอิโคโมสไทย, 2562) ทั้งนี้ เกษียร วรศิริ และอุษณีย์ เสวกวัชร (2561) มีข้อสังเกตว่าการบริหารงานของภาครัฐในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลกก็มีความขัดแย้งทางกฎหมายและข้อบังคับจากหน่วยงานต่าง ๆ ในระดับจังหวัด และความรับผิดชอบที่ทับซ้อนนี้ส่งผลกระทบต่อประสิทธิภาพการทำงานในการให้บริการและการจัดการแหล่งท่องเที่ยวมรดกโลก

นอกจากการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมที่จับต้องไม่ได้แล้ว การจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยจำเป็นต้องจัดการด้านการวางแผนการใช้สอยพื้นที่ การจัดการระบบสื่อความหมายที่จะประชาสัมพันธ์สถานที่ท่องเที่ยวในเขตอุทยานประวัติศาสตร์ในระบบสารสนเทศ ตลอดจนบริหารจัดการบุคลากรด้านการท่องเที่ยวโดยสื่อสารให้ทุกภาคส่วนโดยเฉพาะชุมชนบริเวณใกล้เคียงให้เข้ามามีส่วนร่วมในการสนับสนุนกิจกรรม ซึ่งชุมชนโดยรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยให้ความร่วมมือในกิจกรรมที่ภาครัฐจัดอย่าง

สม่ำเสมอ และถือเป็นหน้าที่ที่ทุกคนต้องช่วยกันดูแลและรักษามรดกทางวัฒนธรรมชาติ (ภูวเดช สิ้นทับศาล และพระครูสุธีคัมภีร์ญาณ, 2018)

(5) เครือข่ายของผู้มีส่วนได้เสียเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่

การจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยเพื่อการจัดการการท่องเที่ยวในพื้นที่เกิดจากการร่วมกันพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ขึ้นอยู่กับหน่วยงานซึ่งมีหน้าที่รับผิดชอบหลัก ทำหน้าที่เป็นตัวกลางประสานงานและสนับสนุนการจัดตั้งขั้วความร่วมมือของผู้มีส่วนได้เสียในการพัฒนาการท่องเที่ยวในอุทยานฯ ในรูปแบบของการจัดตั้งองค์กรหรือคณะกรรมการตั้งแต่ระดับชาติ ภูมิภาคและท้องถิ่น โดยให้องค์กรมีขอบเขตความสามารถในการตัดสินใจและดำเนินการอย่างอิสระภายใต้กรอบที่ตอบสนองความจำเป็นในการจัดการแต่ละระดับ โดยระดับการมีส่วนร่วมของประชาชนแบ่งออกเป็น 8 ชั้น คือ ชั้นการควบคุม การรักษา การให้ข้อมูล การรับฟังความคิดเห็น การปรึกษาหารือ การเป็นหุ้นส่วน การมอบอำนาจ และการให้อำนาจพลเมือง ซึ่งทุกภาคส่วนในชุมชนควรร่วมกันผลักดันหรือส่งเสริมแผนการอนุรักษ์พื้นที่ประวัติศาสตร์เป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญในแผนพัฒนาของภาครัฐ โดยเชื่อมโยงให้สอดคล้องกับนโยบายระดับประเทศ จังหวัด และท้องถิ่น ซึ่งจำเป็นต้องจัดสรรผลประโยชน์อย่างเป็นธรรม และเมื่อกำหนดแผนแล้วควรมีการนำไปปฏิบัติหรือปรับใช้อย่างจริงจังให้เห็นเป็นรูปธรรม (วนาลี ศักดิ์สุริยผดุง อิศรา มินะกนิษฐ และคัทลียา จิระประเสริฐกุล, 2555)

5.2.2 การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย

การมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย โดยภาพรวมการมีส่วนร่วมอยู่ในระดับปานกลาง ซึ่งประเด็นผู้มีส่วนได้เสียเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดการ เป็นประเด็นที่ภาครัฐได้อธิบายและให้ข้อมูลกับชุมชนถึงความสำคัญของการมีส่วนร่วมในการจัดการอุทยานฯ โดยประชาชนในชุมชนได้รับความรู้จากภาครัฐในเรื่องคุณค่าและความสำคัญของอุทยานฯ เพื่อสร้างความตระหนักในการอนุรักษ์มรดกทางวัฒนธรรม และรับรู้ว่ามีมรดกทางวัฒนธรรมได้รับการดูแลและอนุรักษ์จากภาครัฐ โดยภาครัฐมีการรับฟังความคิดเห็นด้านการจัดการอุทยานฯ ของประชาชนในชุมชน ซึ่งประชาชนมีการเข้ามาเป็นส่วนร่วมในระดับปานกลาง ในประเด็นการให้ความเห็น ให้คำปรึกษาหารือ คำแนะนำ และมีอำนาจร่วมกันในการตัดสินใจ ในการแลกเปลี่ยนข้อมูลประเด็นปัญหาเพื่อวางแผนรายละเอียดโครงการ โดยประชาชนในชุมชนเป็นหุ้นส่วนกับหน่วยงานที่รับผิดชอบ เพื่อนำไปสู่การมีอำนาจร่วมกันในการตัดสินใจ และบางครั้งประชาชนในชุมชนเข้าไปมีส่วนร่วม เจริญต่อรอง และมีอิสระในการตัดสินใจ ทั้งนี้ ประชาชนในชุมชนได้รับมอบอำนาจการตัดสินใจในเรื่องต่าง ๆ และมีส่วนร่วมในการจัดการแหล่งท่องเที่ยวในอุทยานฯ ด้วยตนเองอย่างสูงสุดค่อนข้างต่ำ ซึ่งผลการศึกษาสอดคล้องกับผลการวิจัยของคมลักษณ์ สงทิพย์ (2557) ศึกษาการมีส่วนร่วมของประชาชนในการจัดการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์กรณีศึกษาตลาดน้ำวัดตะเคียน อำเภอบางกรวย จังหวัดนนทบุรี พบว่า ประชาชนส่วนใหญ่มีส่วนร่วมในการจัดการการท่องเที่ยวโดยรวมในระดับปานกลาง และผลการวิจัยของจริยาภรณ์ เจริญชีพ (2560) ศึกษาการรับรู้ข่าวสารและระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืน กรณีศึกษาตำบลถ้ำรงค์

อำเภอบ้านลาด จังหวัดเพชรบุรี พบว่า กลุ่มตัวอย่างส่วนมากมีความรู้ ความเข้าใจ และได้รับข้อมูลข่าวสารบ่อยครั้ง ส่วนระดับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง และผลการวิจัยของ Boonmeerit (2017) ที่ศึกษาการมีส่วนร่วมของชุมชนท้องถิ่นในการท่องเที่ยวมรดกอย่างยั่งยืนในศาสนาและสถานศักดิ์สิทธิ์ และให้คำแนะนำการจัดการในการเพิ่มการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมและประเพณีทางศาสนา การศึกษาที่วัดไทยลุมพินี ประเทศเนปาล พบว่า แม้วัดจะมีกลยุทธ์การจัดการอย่างยั่งยืนที่เหมาะสม แต่การมีส่วนร่วมของชุมชนยังมีน้อย ดังนั้น การพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวจำเป็นต้องอาศัยความร่วมมือเป็นพื้นฐานในการจัดการ โดยผู้เข้ามามีส่วนร่วมจะมีการแบ่งปันทรัพยากรและทำงานร่วมกันในลักษณะของพันธมิตร และการพัฒนามรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวให้สำเร็จและเกิดความยั่งยืนจำเป็นต้องอาศัยการลงทุนด้านการเงินและพันธะสัญญาที่จะทำงานร่วมกันที่จำเป็นต้องใช้ทรัพยากรมนุษย์ที่รวมถึงผู้นำในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยว (SEAMEO-SPAFA, 2010)

5.3 ข้อเสนอแนะจากงานวิจัย

5.3.1 แนวทางการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวของประเทศไทย

จากข้อค้นพบของงานวิจัย นำไปสู่การเสนอแนะแนวทางการสร้างเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ดังนี้

1. การสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยว

ข้อค้นพบของงานวิจัยเรื่องความคิดเห็นเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยซึ่งเป็นมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง ผู้วิจัยขอเสนอแนะการสร้างกลไกการมีส่วนร่วมของชุมชนเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวในแหล่งมรดกโลกอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย เช่น การจัดตั้งคณะกรรมการบูรณาการร่วมกันระหว่างองค์กรภาครัฐ ภาคเอกชน ภาคท้องถิ่น ภาคการศึกษา และภาคชุมชน เช่น อุทยานฯ สำนักศิลปากรที่ 6 อพท. ททท. เทศบาล อบต. ชุมชน และเอกชน โดยมีวัตถุประสงค์เพื่ออภิปราย ปรัชญาหรือ และพิจารณาแนวทางการมีส่วนร่วมของชุมชนและการกระจายอำนาจ โดยเชื่อมโยงประเด็นที่ไม่ขัดแย้งกับกฎ ระเบียบ และข้อบังคับ ซึ่งทุกองค์กรเป็นการทำงานบนฐานการมีส่วนร่วมกันด้วยการเปิดใจและสร้างการมีส่วนร่วมและกำหนดกติกา กฎเกณฑ์ โปร่งใสร่วมกัน

2. การพัฒนาการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

จากข้อค้นพบว่า อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้พัฒนา ดูแล และอนุรักษ์โบราณสถานโดยได้รับความร่วมมือจากชุมชน โดยเน้นการอนุรักษ์และจัดการด้านกายภาพและรักษาความปลอดภัยในอุทยานฯ เป็นหลัก ผู้วิจัยจึงเสนอแนะการจัดการอุทยานฯ โดยการพัฒนาการท่องเที่ยวบนฐานมรดกโลกโดยเน้นทั้งสิ่งที่จับต้องได้ (Tangible) และสิ่งที่จับต้องไม่ได้ (Intangible) บนฐานการพัฒนาการท่องเที่ยวโดยชุมชน

(Community Based Tourism) ให้มากขึ้น ทั้งชุมชนในอุทยานและนอกเขตอุทยาน โดยอุทยานฯ อพท. และ ททท. ร่วมมือกับผู้นำชุมชนในการสร้างสรรค์ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวโดยชุมชน ให้เหมาะสมกับวิถีชีวิตของ ชาวบ้านในชุมชน สร้างเนื้อหาการท่องเที่ยวและเลือกกลุ่มเป้าหมายให้เหมาะสม เช่น GenX GenY Gen Baby Boomer เป็นต้น รวมทั้งนักท่องเที่ยวต่างประเทศ

3. การปรับปรุงภูมิทัศน์บริเวณรอบอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย

จากข้อค้นพบว่า อุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยได้อนุรักษ์โบราณสถานโดยได้รับความร่วมมือจากชุมชน โดยเน้นจัดการด้านกายภาพ ความสะอาด และความปลอดภัยในอุทยานฯ แต่ยังคงขาดการปรับปรุงภูมิทัศน์ที่โดดเด่น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะการปรับปรุงภูมิทัศน์ (Landscape) บริเวณรอบอุทยานฯ โดยเน้นวิถีชีวิตของชุมชน บนแนวคิดการเป็นโบราณสถานที่ยังใช้ประโยชน์ (Living monument) คือเป็นมรดกวัฒนธรรมที่เป็นวัด โบราณสถาน อาคารเก่าที่มีคุณค่า มีชุมชน พระ และคนอาศัยอยู่จริง มีวิถีชีวิตชุมชนกับส่วนที่ไม่มีชุมชนอาศัยอยู่ รวมกันภายในอุทยานฯ เช่น การทำนา การทำไร่ หรือนำวิถีชีวิตชาวบ้านมาทำประโยชน์ร่วมกับอุทยานฯ การปรับปรุงอาคารโบราณโดยช่วยเหลือประชาชนให้คงสภาพความงามให้เข้ากับพื้นที่ทั้งหมด เช่น ภาพลักษณ์อาคาร ด้านหน้าในเขตเมืองเก่า ควรให้ความรู้แก่ชาวบ้านในการมีบทบาทในการสร้างภาพลักษณ์ของเมืองมรดกโลก เป็นต้น

4. การพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยว

จากข้อค้นพบว่าอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัยยังใช้ประโยชน์ด้านการท่องเที่ยวค่อนข้างน้อยและไม่กว้างขวาง เท่าที่ควร ผู้วิจัยขอเสนอแนะการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการตลาดการท่องเที่ยวที่ต่อเนื่องโดยมีการสร้างกิจกรรมการท่องเที่ยวในพื้นที่อย่างต่อเนื่องตลอดทั้งปี แทนที่นักท่องเที่ยวจะมีความหนาแน่นในช่วงฤดูกาลท่องเที่ยวและงาน ประเพณีเผาเทียนเล่นไฟ เช่น การแสดงดนตรีในอุทยานฯ การแสดงมินิแสงเสียง การปรับปรุงเนื้อหาการแสดงงานลอย กระพงและมีภาษาอังกฤษ เพิ่มเทคโนโลยี การจุดพลุ เปลี่ยนเป็นใช้ Laser แทนเพื่อคำนึงถึงสิ่งแวดล้อม และการพัฒนา ตลาดท่องเที่ยวเชื่อมโยงตลาดนักท่องเที่ยวจากต่างประเทศให้เพิ่มมากขึ้น ทั้งจากทวีปยุโรปและเอเชีย

5. การเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่ายผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย

นอกเหนือจากการพัฒนากิจกรรมส่งเสริมการตลาดแล้ว ชุมชนควรเพิ่มช่องทางการจัดจำหน่าย ผลิตภัณฑ์การท่องเที่ยวของจังหวัดสุโขทัย เช่น ชมรมส่งเสริมการท่องเที่ยวชุมชนเมืองเก่าไปออกงานแสดง สินค้าและนิทรรศการที่จัดโดยการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทยหรือสมาคมภาคเอกชน และให้บริการจองสินค้าและบริการผ่านสื่อสังคมออนไลน์ เป็นต้น

6. การเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการโบราณสถานมากขึ้น

ข้อค้นพบที่ว่ากรมศิลปากรกำลังปรับปรุงพระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุ ซึ่งจะเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการโบราณสถานมากขึ้น ผู้วิจัยจึงขอเสนอแนะการปรับปรุง พระราชบัญญัติโบราณสถาน โบราณวัตถุศิลปวัตถุ ฯ ฉบับใหม่ซึ่งจะเปิดโอกาสให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการโบราณสถานมากขึ้น โดยเน้นการกระจายอำนาจ โดยค่อยเป็นค่อยไปตาม ขั้นตอน และพิจารณาการแบ่งรายได้จากการอุทยานฯ ให้่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นด้วย โดยจัดสรรงบประมาณให้ท้องถิ่น ร้อยละ 10-20 คืนให้ท้องถิ่นจึงจะเกิดความยั่งยืน

5.3.2 ข้อเสนอแนะสำหรับงานวิจัยครั้งต่อไป

งานวิจัยในระยะต่อไปควรศึกษาเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวอื่นๆ เช่น อุทยานประวัติศาสตร์พระนครศรีอยุธยา อุทยานประวัติศาสตร์พิมาย อุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง เป็นต้น และเปรียบเทียบการมีส่วนร่วมของชุมชนในการจัดการมรดกทางวัฒนธรรมเพื่อการท่องเที่ยวกับประเทศเพื่อนบ้านในอาเซียน และร่วมพัฒนาและออกแบบสื่อ Open Educational Resources ชุด ASEAN Sustainable Heritage Tourism

